

Wnioski i rekomendacje dotyczące działań na rzecz rozwoju turystyki wodnej na Mazowszu

W dniu 23 listopada 2023 roku w Serocku odbyła się, zorganizowana przez Lokalne Grupy Działania (LGD): Zalew Zegrzyński, z siedzibą w Legionowie, i AKTYWNI RAZEM, z siedzibą w Gąbinie, **konferencja pn. „Turystyka wodna na Mazowszu”**. Uczestniczyli w niej przedstawiciele interesariuszy procesu rozwoju turystyki wodnej na Mazowszu, w tym: Samorządu Województwa, Mazowieckiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, Starostw Powiatowych z obszarów obu LGD, miast i gmin wiejskich z tychże obszarów, firm - organizatorów turystyki wodnej na Mazowszu, zwłaszcza kajakowej, a także młodzież szkoły średniej o profilu turystycznym w Serocku.

Lokalne Grupy Działania to partnerstwa, w skład których wchodzi przedstawiciele sektorów: społecznego, publicznego i gospodarczego, wspierające lokalnie rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich w Unii Europejskiej poprzez finansowe wspieranie oddolnych inicjatyw lokalnych podmiotów i realizację własnych projektów. Konferencja „Turystyka wodna na Mazowszu” stanowiła jedno z działań w ramach projektu współpracy obu LGD zatytułowanego „Mazowieckie Mazury”, mającego za cel wspieranie rozwoju związanej z akwenami wodnymi turystyki na obszarach obu Grup. Inne działania obejmowały inwestycje w małą infrastrukturę przywodną i nawodną, opracowanie przewodnika turystycznego pt. „Narwią i Wisłą z Jeziora Zegrzyńskiego na Jezioro Włocławskie” oraz spływ kajakowy powyżej wspomnianym szlakiem z udziałem interesariuszy procesu rozwoju turystyki wodnej na Mazowszu.

W trakcie konferencji odbył się **warsztat**, którego uczestnicy starali się odpowiedzieć na pytanie „**Jak poprawić warunki dla rozwoju turystyki wodnej na Mazowszu?**”. Efektem warsztatu, a także zebranych opinii organizatorów turystyki wodnej i osób ją uprawiających są poniższe rekomendacje dotyczące działań, które przyspieszą rozwój turystyki wodnej na Mazowszu i nadadzą mu bardziej trwały charakter.

Znaczenie turystyki wodnej

Turystyka wodna, zważywszy potencjał Mazowsza w tym zakresie, może być w znacznie większym stopniu niż ma to obecnie miejsce, dobrym **źródłem dodatkowych (a nawet podstawowych) dochodów mieszkańców** położonych nad akwenami wodnymi wsi i miasteczek, z reguły dysponujących ograniczoną ofertą miejsc pracy.

Turystyka wodna ma także **olbrzymie walory edukacyjne** – umożliwia poznawanie i zrozumienie wartości i znaczenia zasobów przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego Mazowsza. W ten sposób przyczynia się do ich ochrony oraz rozwijania więzi mieszkańców z Regionem i szerzej – z Polską. Więż taka przeciwdziała odpływowi mieszkańców, a często prowadzi do aktywnego angażowania się w proces rozwoju Regionu i Kraju. Turystyka wodna to także **instrument do wyrabiania**, u młodych ludzi, **dzielności, zaradności i sprawności fizycznej** oraz zachowania tych cech u seniorów.

Specyfika turystyki wodnej jako działalności gospodarczej i wynikająca z niej potrzeba jej wspierania

Jednak turystyka wodna, w jeszcze większym stopniu niż niektóre inne formy turystyki, ma w Polsce **charakter sezonowy** i, na dodatek, jest bardzo zależna od warunków pogodowych. Sprawia to, że większość, a może nawet wszystkie firmy-organizatorzy turystyki wodnej mają **ograniczony potencjał rozwoju**, a wiele z nich funkcjonuje na granicy egzystencji.

Dlatego, w kontekście wyżej wymienionych walorów turystyki wodnej, zasadne jest wypracowanie i wdrożenie, w ramach szeroko rozumianego systemu edukacji, instrumentów **wsparcia podmiotów turystyki wodnej** - o charakterze bezpośrednim (np. bony turystyczne dla określonych grup docelowych, dotacje – konkursy na dedykowane sektorowi) lub/i pośrednim (np. włączenie zajęć z turystyki wodnej do programów szkolnych – wychowania fizycznego, nauki o środowisku, geografii, historii itp.).

Poniesione **nakłady zaowocują** nie tylko dodatkowymi miejscami pracy, przychodami podatkowymi, ale także zdrowszymi, sprawniejszymi i bardziej dbającymi o zasoby decydujące o atrakcyjności osadniczej i turystycznej Mazowsza, mieszkańcami Regionu i nie tylko.

Pożądane działania dotyczące infrastruktury

Turystyka wodna, tak jak inne formy turystyki, **wymaga odpowiedniej infrastruktury**. W tym przypadku jest to zwłaszcza infrastruktura nawodna i przywodna. Oba rodzaje infrastruktury na większości turystycznych szlaków wodnych

Infrastruktura nawigacyjna

Obecność i jakość infrastruktury nawigacyjnej na turystycznych szlakach wodnych ma duże znaczenie z kilku względów, z których najważniejszym jest **uniknięcie zagrożeń dla zdrowia i życia wodniaków**, jakie niesie tak dynamiczny twór natury, jakim jest koryto rzeki czy duże jezioro. Innym powodem jest optymalizacja trasy kajaków czy łodzi w korycie dużej rzeki, jaką jest Wisła. Funkcjonująca na Wiśle infrastruktura nawigacyjna w postaci nabrzeżnych tablic kilometrażowych **wymaga uzupełnienia**, w niektórych przypadkach – zmiany ustawienia tablic (są niewidoczne lub słabo widoczne), unormowania formy i poprawy jakości tych tablic, także dla **poprawienia ich widoczności**.

Niezbędne jest **uzupełnienie znaków nawigacyjnych** oznaczających miejsca niebezpiecznych **o znaki powszechnie zrozumiałe dla laików** (piktogramy?) w przypadku oznaczenia miejsc niebezpiecznych dla życia.

Na potrzeby turystyki wodnej, pożądane jest uzupełnienie boi wyznaczających szlak żeglowny Wisły o dodatkowe elementy (tyczki?), których położenie powinno być aktualizowane w trakcie sezonu, jeśli wystąpią istotne zmiany stanu koryta rzeki. Dobrym instrumentem dla zwrócenia uwagi na miejsca niebezpieczne, ale także np. mielizny na szlakach wodnych, powszechnie dostępnym i łatwym do aktualizowania (z udziałem wodniaków?) może być **aplikacja na smartfony**.

Przywodna infrastruktura turystyczna

Infrastruktura turystyczna **uwzględniająca specyfikę turystyki wodnej** jest niezbędnym warunkiem jej rozwoju. W chwili obecnej występuje ona głównie na najintensywniej użytkowanych szlakach wodnych – mniejszych rzekach, ale i tam **jest niekompletna** i często **nie ma odpowiedniego standardu**. Na większości rzek, a na Wiśle zwłaszcza, brakuje pomostów kajakowych (właściwej wysokości), dobrego dojazdu do miejsc wodowania/lądowania, WC, parkingów, wiat, stołów, pojemników na śmieci, miejsc biwakowych itp.

Wart realizacji jest **pomysł mobilnych przystani wodnych** – obiektów sezonowych, zunifikowanych funkcjonalnie i stylistycznie, o charakterze promującym wodne tradycje Mazowsza i Region jako taki. Składałyby się na nie:

- **plywający pomost** o wysokości dostosowanej zarówno do kajaków (jedna strona), jak i łodzi (druga strona)

- **plywający obiekt (o charakterze tradycyjnej wiślanej szukty)**, w którym mieściłyby się: zbiornik na odpady, toaleta, sklepik z podstawowymi artykułami dla wodniaków (spożywcze, leki, drobny sprzęt itp.), schronienie dla opiekuna przystani/sprzedawcy/opiekuna kajaków

Budowa takich obiektów (wspierająca też **rozwój tradycyjnego szuknictwa**) mogłaby być **koordynowana przez Mazowiecką Regionalną Organizację Turystyczną** i sfinansowana ze środków Samorządu Województwa/unijnych, a ich za utrzymanie w trakcie sezonu i przechowywanie poza nim – odpowiadałyby **Lokalne Organizacje Turystyczne**, korzystające ze środków JST i podmiotów turystycznych. Warto też rozważyć **pobieranie umiarkowanych opłat** od użytkowników. Przy każdej takiej przystani powinny powstać **miejsca piknikowe** (wiaty, stoły, grille, ogniska), a przy części z nich – tam gdzie będzie to możliwe i zasadne (w połączeniu z miejscami wodowania/lądowania z dobrym dojazdem) – także **parkingi i miejsca biwakowe**. W miarę możliwości, przystanie powinny być zlokalizowane w pobliżu obiektów gastronomicznych i noclegowych (z opcją dowozu potraw/klientów przez te nieco bardziej odległe)

Bardzo trafnym postulatem, zgłoszonym przez uczestniczącą w konferencji młodzież, jest **zatrudnianie młodzieży** w takich miejscach obsługujących turystykę wodną. Sezonowy charakter takiej formy turystyki bardzo koresponduje z sezonowymi potrzebami młodzieży dotyczącymi zatrudnienia. Efektywnemu zatrudnianiu sezonowemu młodzieży w turystyce wodnej i nie tylko może posłużyć **powołanie biura kariery letniej**.

Ważnym, bo zwiększającym opłacalność turystyki wodnej dla jej podmiotów, ale także opłacalność innych gałęzi turystyki oraz korzyści samorządów lokalnych, jest **zintegrowanie miejsc wypoczynku (przystani) z miejscami do zwiedzania, szlakami turystycznymi, infrastrukturą gastronomiczną i noclegową**. Mogą temu posłużyć, opracowane pod egidą MROT dla poszczególnych szlaków wodnych, przewodniki, mapy i opisy lądowych szlaków turystycznych wychodzących z danej przystani. A na samych przystaniach powinny się znaleźć podobne mapy i informacje o terenie, atrakcjach turystycznych, obiektach noclegowych, usługowych, gastronomicznych, biorące też pod uwagę potrzeby osób niepełnosprawnych. Pożądane jest by taka integracja prowadziła do **tworzenia produktów turystycznych**, które generować będą przychody lokalnych podmiotów gospodarczych i właścicieli infrastruktury i obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym także samorządów lokalnych

Rozwojowi turystyki wodnej, obok należytego wykorzystania istniejących szlaków wodnych, będzie też służyć **tworzenie nowych**, np. poprzez łączenie/udrażnianie połączeń jezior lub przez piętrzenie małych cieków dla podniesienia poziomu wody w nich. Takie działania mogą też służyć **zwiększeniu retencji**, ważnej kwestii w kontekście postępującego wysychania obszaru Mazowsza. Na realizację tego typu działań są przewidziane znaczne środki Unii Europejskiej i krajowe.

Znaczniejszy rozwój wodnej turystyki, a także rekreacji, nie będzie możliwy bez uregulowania stanu prawnego linii brzegowej rzek i jezior w celu **zwiększenia publicznego dostępu** do nich. Warto rozważyć przeprowadzenie analizy możliwości w tym zakresie, a następnie **opracowanie regionalnego programu** turystyki wodnej, rekreacji i edukacji w zakresie ochrony wód (tak, właśnie łączącego te obszary), mającego też przełożenie na plan zagospodarowania przestrzennego Mazowsza oraz posiadający **rzeczywisty mechanizm finansowania**.

Pożądane działania dotyczące środowiska przyrodniczego

Warunkiem rozwoju turystyki wodnej jest **dobry stan środowiska**, w jakim ta forma aktywności jest realizowana, czyli środowiska przyrodniczego, a zwłaszcza wód. Postulat ten współgra z ogólną potrzebą zachowania bioróżnorodności, która cechuje obszary wodne i przywodne, w sytuacji postępujących zmian klimatycznych i wzrastającej presji człowieka na środowisko.

Konieczne jest **pogodzenie funkcji ochronnej i turystycznej** akwenów wodnych i terenów wokół nich, a nawet sprawienie by funkcje te się wspierały. Bo, z jednej strony to właśnie atrakcyjna, naturalna przyroda przyciągnie wiele osób do turystyki wodnej, a z drugiej strony – turystyka wodna powinna, i może, być realizowana w sposób nieszkodzący cennej przyrodzie, a także służyć edukacji ekologicznej mieszkańców Mazowsza i nie tylko.

Potrzebne jest więc dobre **oznakowanie cennych obiektów przyrodniczych** i informacje o ich walorach. W szczególności dotyczy to rezerwatów wodnych (ornitologicznych), licznych na mazowieckim odcinku Wisły. Obecnie takiego oznaczenia i informacji brakuje. Dość naiwnie oczekuje się, że turystyczni i rekreacyjni (oraz inni) użytkownicy tej rzeki wiedzą o ich istnieniu i związanych z tym ograniczeniach dostępu/użytkowania. Potrzebne są widoczne, a jednocześnie nie szpecące miejsca, informacje o zakazie wstępu i walorach jakie są chronione. Jednocześnie miłośnicy przebywania na łonie przyrody powinni mieć taką możliwość, gdyż jest to wielka atrakcja. Trzeba więc wydzielić miejsca na wiślanym brzegu i kępach dla takiej aktywności – bez, zbędnego, kosztownego i ekologicznie szkodliwego, zagospodarowywania tych miejsc. Nie o to bowiem chodzi. Miejscom takim powinny towarzyszyć (w miarę możliwości) ścieżki dydaktyczne. Informacje w terenie powinna uzupełnić informacja cyfrowa - odpowiednia aplikacja internetowa.

Sprawą zasadniczą jest dalsza **poprawa czystości wód** poprzez działania inwestycyjne, edukację, system kaucyjny dla opakowań i akcje społeczne. Można i należy wykorzystać wodniaków do inwentaryzacji istniejących i potencjalnych zagrożeń, a także do oczyszczania części akwenów wodnych niedostępnych z brzegu. Takie akcje już mają miejsce, chodzi więc o ich upowszechnienie. Może to być jednym ze źródeł dochodu dla operatorów turystyki wodnej (tak jak w projektach dla bałtyckich rybaków).

Pożądane działania dotyczące środowiska kulturowego

Cennym **walorem, zwiększającym atrakcyjność szlaków wodnych, jest dziedzictwo kulturowe**.

Mówiąc o nim, ma się na ogół na myśli pojedyncze obiekty zabytkowe, ale są to także zachowane historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne, jak również krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka. Przykładem może być zachowany krajobraz kulturowy związany z osadnictwem olęderskim.

Dziedzictwo to należy chronić jako przestrzenny zapis dziejów Mazowsza oraz wykorzystywać jako element **produktu turystycznego**, który może przyciągnąć więcej klientów do operatorów turystyki wodnej. Niektórzy z nich mogą zechcieć zamieszkać w takich atrakcyjnych kulturowo, o ciekawej historii, miejscach. Niezbędne tu będą instrumenty informujące o walorach obszaru, zarówno przed realizacją usługi (informacje na stronach firm turystycznych), jak i w terenie – na przystaniach i przy cennych obiektach kulturowych.

Pożądane działania w zakresie promocji turystyki wodnej (właściwe formy, kto co powinien robić)

Turystyka wodna, jak każda inna działalność adresowana do określonych grup odbiorców, **wymaga dobrej promocji**. Działania promocyjne są oczywiście realizowane, są to przede wszystkim drukowane wydawnictwa Samorządu Województwa oraz strony internetowe i social media MROT i operatorów turystycznych.

Brakuje kompletnej zbiorczej informacji o ofertach w zakresie turystyki wodnej (ta na stronie MROT wymaga uzupełnienia). Zdaniem uczestników konferencji, zwłaszcza młodych, potrzebna jest także większa aktywność na portalach społecznościowych, o charakterze blogów i vlogów, prezentujących walory poszczególnych szlaków wodnych i oferty związane z tymi szlakami, a także na Google Maps.

Fizyczne Punkty Informacji Turystycznej są przez młodych uczestników konferencji postrzegane jako infrastruktura dla obsługi osób starszych czy turystów zagranicznych. Czy słusznie to kwestia dyskusyjna, jednak – niewątpliwie – olbrzymia większość zainteresowanych szuka informacji w internecie, a nie w Punkcie Informacji Turystycznej.

Pożądane działania w zakresie współpracy

Dla trwałego rozwoju turystyki wodnej niezbędna jest **współpraca wszystkich interesariuszy** tego procesu, w tym takich instytucji jak Wody Polskie, często niechętnie się angażujących we współpracę. Powinna ona dotyczyć wszystkich powyżej wzmiankowanych obszarów działań, gdyż bez niej działania rozwojowe będą ograniczone i mniej efektywne. Każda kategoria interesariuszy może w nią wnieść swoje szczególne kompetencje, co razem da wielką siłę sprawczą. Jednak **niezbędny jest lider**, który taką współpracę zainicjuje i będzie koordynował. Wydaje się, że na poziomie Regionu takim naturalnym liderem może być Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna, a lokalnie – Lokalne Organizacje Turystyczne, a także Lokalne Grupy Działania.

Efektywność współpracy będzie ściśle związana z **efektywną komunikacją** między interesariuszami. Może ona korzystać z różnych instrumentów, ale musi mieć **charakter systematyczny**, a nie – tak często w Polsce spotykany – akcyjny. Działania o charakterze współpracy muszą mieć określone cele i wskaźniki ich realizacji. Innymi słowy – **niezbędne jest strategiczne, długofalowe podejście do rozwoju turystyki wodnej** na Mazowszu. Pożądane są systematyczne okresowe spotkania interesariuszy (takie jak konferencja w Serocku) dla utrzymania dynamiki procesu ich współpracy. Potrzebna jest też promocja procesu, umożliwiająca dołączanie do niego nowych podmiotów.